

שמיטת עמיקתא

גליון תצ"ו | פרשת נח | תשפ"ב | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

שמיטת אליבא דהלכתא

משיעורי הרח"ג יוחנן בורגר שליט"א
מו"ק וראש כולל הוראה רמות ב'

האם מותר לטפל בעצירים ולהנביט נבטים בשמיטה

א. שמיטה בזמן הזה. ב. מלאכות האסורות. ג. נטיעות על גג הבית. ד. תוך הבית. ה. ספק דרבנן לקולא בספק שנוול בדין תורה. ו. ס"ס להחמיר באיסורים דרבנן. ז. ספק דרבנן לקולא בדיני שביעית. ח. עציץ נקוב / שאינו נקוב בבית. ט. גדר בית לענין זה. י. הבית מטיב לגידול העציצים או הזרעים. יא. חצר לא מקורה. יב. להנביט עציץ לתוך הבית להפקיע ממנו דיני שביעית. יג. להנביט נבטים (גידול מים).

א. שמיטה בזמן הזה

איתא בגיטין (לו.) רבי אומר (דברים פט"ו פס' ב.) "זוה דבר השמטה שמוט", בשתי שמיטות הכתוב מדבר א' שמיטת קרקע וא' שמיטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים ובזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים. ופרש"י בזמן שאי אתה משמט קרקע - כגון עכשיו שבטלה קדושת הארץ. ומבואר דשמיטת קרקעות אינה נוהגת בזה"ז אלא מדרבנן. וכן נקטו תוס' (נ"ד"ה בזמן). אולם בסכ"מ (שמו"י פ"ט ה"ב) כת' שהרמב"ם מפרש דברי הש"ס באופן אחר ולדעתו שמיטה אף בזה"ז מה"ת. אולם המהר"י קורקוס לפי גרסתו ברמב"ם כת' שהוא מדרבנן. וכן גורס החינוך (מצוה של). וכן פסק החזו"א (סי' ג ס"ק ח). ב. מלאכות האסורות

ועי' במו"ק (ג.) דאמר ר' כתיב (ויקרא כ"ה ד) ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שדך לא תזרע וגו', מכדי זמירה בכלל זריעה ובצירה בכלל קצירה, למאי הלכתא תבניהו רחמנא למימרא דאהני תולדות מיחייב אחרנייתא לא מיחייב. וכן פסק הרמב"ם (פ"א ה"ב). נמצא שדוקא מלאכות אלו אסורות מה"ת. ורש"י (ר"ה ב.) והמהר"י קורקוס (פ"א ה"א) נקטו שאף חרישה בכלל אלו ואסורה מה"ת. וכן פסק החזו"א (סי' יח ס"ק א), דלא כהתוס' יו"ט (פ"ב מ"ב) אליבא דהרמב"ם שהוא מדרבנן. ודעת הר"ש (פ"א סמ"א ופ"ב מ"ב) והר"ש סיריליא (פ"ב מ"ב) שגם נטיעה אסורה מה"ת. וכן פסק החזו"א (סי' יז ס"ק ב ד"ה שם ה"ד).

ויעוי' במו"ק (ב.) שהשקיה היא תולדה ואסורה רק מדרבנן (אף בזמן הבית) ובמקום הפסד התירו חז"ל לעשותה. ומבואר ברמב"ם (פ"א ה"א) דה"ה שאר מלאכות האסורות מדרבנן. וכן נקט החזו"א (סי' כא ס"ק ז), ועיני"ש (סי' כה ס"ק ח) דבכלל תולדה כל מלאכה שיש בה שינוי בצורת המלאכה כמו משקה מים לזרעים, אבל כשאין שינוי בצורת הזריעה כגון שזורע ע"י מכוונות אין כאן נידון רק אם חשיב מעשיו, ואם חשיב מעשיו זה בכלל האב של זריעה. ועי' בהר צבי (זרעים ח"ב סי' לח ואו"ח סי' רח).

ג. נטיעות על גג הבית

ועי' בשו"ת הרא"ש (כ"ל ב סי' ד) שנקט שכרם הנוטע על גג נחשב כמחובר לקרקע כיון שהוא דבר קבוע ויונק מהארץ וגם דרך העולם לזרוע כך, עדיף מעציץ נקוב וחייב בתרומה ובערלה. וכן תנן (מעשרות פ"ה מ"ב) בצלים שהשרישו בעליה, טהרו מלטמא, נפלה עליהם מפולת והן מגולין, הרי אלו כנטועין בשדה. וכן פסקו השו"ע (יו"ד סי' רצד סעי' כז) והמ"א (או"ח סי' שלו ס"ק יד). וכן הביא הקשו"ע (סי' כז אות ג). ועי' בחזו"א (עוקצין סי' ד ס"ק ד) מה שכתב בלאר דברי הרא"ש.

אולם בבבאור הגר"א (יו"ד שם) נקט דהאי משנה מיירי לענין טהרות בלבד. אלא דיעוי' בחזו"א (שביעית סי' ב ס"ק ה) שכתב דבאין רצונו שירשיש פליגי, אבל בזרע ונטע בכונה מודה הגר"א להרא"ש, ומ"מ הזרע בבית גרע טפי שאין זו עיקר זריעה וזוה הסתפק הירושלמי המובא להלן מה דינו (ועי' עוד לקמן בטעם לפטור בבית). והנמנ"ש (תנ"י סי' קכג) הביא דברי הבית דוד (סי' א) והרי"ב (סוף מס' מעשרות) שכתבו שרק בגין ועליות הוא דפליג הגר"א משום דסובר דחשיב רק "ארץ" ולא "שדה", אבל לענין זה דחשיב קרקע אינו חולק כלל על הרא"ש, ונמצא דלענין שביעית להרא"ש ודאי נוהג (דבתרומ"מ מקפידין יותר על "שדה" מבשביעית), ולהגר"א הרי זה דומה לבית דמספקא ליה להירושלמי מטעם זה שנקרא ארץ ולא שדה, ע"כ.

ועי' באגלי טל (קוצר סי' א) שכת' שה"ה הנזרע על גבי כלי גדול שאינו מיטלטל אף שאינו נקוב חשוב מחובר להרא"ש (ועיני"ש שהביא ראייה מהרמב"ם ושם מיירי בכלי שמחזיק מ' סאה). ודעת החזו"א (ד"ר"א פ"א צה"ל אות ק) שלעציץ שמחזיק מ' סאה דינו כקרקע ולא כעציץ. וי"ל דכ"ז כשמועיד להיות קבוע אבל אם אינו מיועד לכך כגון אדניות גדולות י"ל דמודה שדינו כעציץ המובא להלן. ועכ"פ אדניות הבנויות בקירות בנין וא"א לטלטלן הרי הם כמחוברים ודין כקרקע אף אם אינם נקובים.

ד. תוך הבית

ואיתא בירושלמי (ערלה פ"א ס"ה) אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה ופטור מן המעשרות, דכתיב (דברים פ"ד פס' כב) עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה. ובשביעית צריכה (ספק הוא), דכתיב (ויקרא פ"ה) ושבתה הארץ שבת לה', וכתיב שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור, ע"כ. ופירש הפני משה דלענין שביעית מספקא לן משום דכתוב א' אומר ושבתה הארץ משמע דבכל מקום שהוא בארץ נוהג בו שביעית, וכתוב א' אומר שדך לא תזרע וגו' דמשמע דוקא אם הוא בשדך ולא בתוך הבית, ומסתברא דמספקא לחומרא, ע"כ. והובאו דברי הירושלמי במשנה למלך (רפ"א). ועיני"ש שהעיר שברמב"ם ל'א חובא האי דינא.

והנה לענין אילן שנטעו בבית פסק הרמב"ם בהלכות מעשר (פ"א ה"א) כירושלמי הנ"ל דפטור ממעשרות, אלא דכתב ד"יראה לי שהוא חייב במעשרות מדבריהם". אולם הראב"ד (שם) דחה דבריו דאין חיוב מעשרות כלל [ועי' עוד בזה לקמן באות י']. ולפ"ז י"ל דאף אם ננקוט להקל דליכא משום איסור עבודת קרקע בבית, מ"מ י"ל דלפי הרמב"ם איסור דרבנן מיהא איכא.

ועי' בפאת השלחן (פ"א סי' כה נב) שכת' דכיון שהכרעו האחרונים דשביעית בזה"ז דרבנן, יש להקל בספקו של הירושלמי, ע"כ. נמצא דפסק ע"פ הירושלמי להקל בשביעית בזה"ז, ומשמע דס"ל דאף איסורא דרבנן לביא.

אלא דעי' בחזו"א (סי' כב ס"ק א ד"ה ועיקר) שדחה דברי פאת השלחן מתרי טעמי: א' כיון דעיקר הספק בדאוי ואזלינן לחומרא ממילא גם לדידן אזלינן לחומרא. ב' יש לצדד שיש ס"ס להחמיר, דלמא כהרמב"ם דאיסורא דרבנן איכא, ואת"ל כהראב"ד, דלמא בזמן שבית המקדש היה קיים, בית דאוי, והשתא דרבנן. וס"ס להחמיר בדרבנן מחמרין, ע"כ. והנמנ"ש (ח"א סי' טא אות ג) שתמה דכיון שהרמב"ם ושאר פוסקים לא הביאו כלל הך בעיא דירושלמי קשה מאד לסמוך ע"ז לקולא.

ד. ספק דרבנן לקולא בספק שנוול בדין תורה

ומש"כ החזו"א דכיון דעיקר הספק בדאוי ואזלינן לחומרא ממילא גם לדידן אזלינן לחומרא, לכאורה צ"ג דהרי בפסחים (מח.) איבעיא לן האם טבלא שאין לה לזבזב מצרפת עיסות שמונחות עליה לשיעור חלה, תדון כלי בעינין והא ליכא, או דילמא אור כלל בעינין והא איכא, וסלקא בתיקון. ועיין ברמב"ם (בכורים פ"ו ה"א) ובשו"ע (יו"ד רס"י שכה) שפסקו דאם נתנם על טבלא שאין לה לזבזב, אינם מצטרפים, ע"כ. ופירש הש"ד (ס"ק ב) שהשו"ע סתם שאין מצטרפין כיון שבזמן הזה כל חלה דרבנן ועל כן אזלינן לקולא, ע"כ. ומשמע דאפילו בחלת אר"י מקילינן, וכן הוא בבבאור הגר"א (אות ח). וזכ"כ בפמ"ל (סי' תנן מ"ז ס"ק א). ושו"ר שכ"כ בתשב"ץ (ח"ב סי' רצא הפרק ח). נמצא דאע"פ דעיקר הספק בדאוי מ"מ אזלינן בו לקולא כי חיובו בזה"ז הוא רק מדרבנן. ועי' ברשב"א (חלה שער ב אות ד) שמתקן דאפשר דדוקא בחלת חז"ל אמרו כן. ועי' עוד בערוה"ש (אות ד).

ה. ס"ס להחמיר באיסורים דרבנן

וכן מש"כ החזו"א לדחות דברי הפא"ש כי יש לצדד שיש ס"ס להחמיר, וס"ס להחמיר באיסור דרבנן אמרינן. באמת כן מצינו בשער המלך (מקואות פ"י ה"ו), בפר"ח (סי' סט ס"ק מד), בבנ"א (שער הקבוע סי' נח) ובנוב"י (מי תנן יו"ד סי' סד). אולם הבית מאיר (סי' תד) הוכיח מהרמ"א (סי' תד) דס"ס לחומרא בדרבנן לא אמרינן. וכן פסק המ"ב (סי' יד ושעה"צ אות י). וכן הוא בפמ"ל (רס"י רצא א"א).

ו. ספק דרבנן לקולא בדיני שביעית

ומהחזו"א הנ"ל משמע שלא הכריע אם הלכה כהרמב"ם או כהראב"ד (אם יש איסור דרבנן בבית), ואם נימא דפלוגתתם אינה יוצאת ידי ספק, לכאורה י"ל בה "ספק דרבנן לקולא" (בפרט דלא ברירא דאפשר דאף כהרמב"ם אין איסור דרבנן בשביעית), אלא די"ל דשביעית עיקרה מה"ת ולדמא כה"ה לא אמרינן ספק דרבנן לקולא, דלא דאפאת השלחן הנ"ל. ובאמת אע"פ שלא מצינו בש"ס שדבר שעיקרו מה"ת חמיר טפי וכ"כ בחזו"א (דמאי סי' טז ס"ק ז), מ"מ מצינו כן בתוס' (ביצה ד: ד"ה ותנן) ועוד מקומות. ועי' בטשו"ע (אה"ע סי' כח סעי' כא) דתרי דרבנן הוי כלית לה עיקר בדאוי. וכן הביא הרע"א (סי' ס).

פניני הלכה

האם יש איסור כלאים בשני עציצים המונחים זה לצד זה

א. איתא בירושלמי (פ"ק דערלה ה"ב) אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה ופטור מן המעשרות, דכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה, ובשביעית צריכה דכתיב ושבתה הארץ שבת לה' וכתב שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור.

ופי' הפני משה אילן שנטעו בתוך הבית - לענין ערלה חייב דלא כתיב שדה בערלה אלא הארץ ונטעתם בכל מקום אשר אשר יהיה נטוע בארץ, אבל לענין מעשרות פטור דכתיב ביה היוצא השדה ולא היוצא בתוך הבית. ובשביעית צריכה - לענין שביעית מספקא לן וצריך למיבעי משום דכתוב אחד אומר ושבתה הארץ משמע דבכל מקום שהוא בארץ נוהג בו שביעית, וכתוב אחד אומר שדך לא תזרע וגו', דמשמע דוקא אם הוא בשדך ולא בתוך הבית, ומסתברא דמספקא לחומרא.

ומצינו ברמב"ם שכתב דלינא (פ"א מהל' מעשרות ה"י) אילן שנטעו בתוך הבית פטור מן המעשרות שנאמר עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה, ויראה לי שהוא חייב במעשרות מדבריהם.

אולם הראב"ד כתב דאין נראה כן בגמ' דמעשרות פ"ה ה"ד.

וא"כ מי שגדלו אצלו פירות או ירקות בעציץ המונח בתוך הבית יפריש תרומות ומעשרות בלא ברכה.

ב. והנה בכלאים לשון הפסוק הוא "שדך לא תזרע כלאים". ולכאוי לדברי הירושלמי י"ל דבית אינו בכלל האיסור. ובאנו למח' הרמב"ם והראב"ד, אי איתא מ"מ איסור מדרבנן.

אלא דלמעשה א"א להקל בדימוי מילתא למילתא בדבר שאינו מפי בפוסקים לקולא.

ויעוי' בחזו"א (שביעית סי' כ"ו ס"ק ד) דהוכיח מדברי הירושלמי בכלאים (פ"ח ה"א) דחקשו לר' יוחנן שדך לא תזרע כלאים לאיזה דבר נאמר, ולא קאמר דאתא להתיר זרעים שבבית, דמן התורה יש איסור כלאי זרעים בבית. ובלא"ה אין אנו יכולים ללמוד דרשות חז"ל זה מזה, וי"ל דמסתבר להו דכלאים בעירוב קפיד רחמנא ולא אימעיט בית, והלא כתיב למינהו. עכ"ד.

ג. מיהו אכתי יל"ע בזרוע מין אחד בעציץ אחד, ומין אחר בעציץ שלידי, אם אית ביה משום כלאים ובעי הרחקה זה מזה כל מין ומין כדינו (בין ירק לירק טפח ומחצה. ובין שני מיני תבואה, או שני מיני קטניות, או בין תבואה לקטניות, י' אמות וחומש. ובין תבואה או קטניות לירק ו' טפחים. או שיהיה ביניהם גדר או צורת הפתח. עי' חזו"א דיני כלאים כלאי זרעים דין גי. ואכ"מ). או דילמא כיון שכל אחד בעציץ בפני"ע לית ביה כלל משום כלאים.

ומצינו בחזו"א (כלאים סי' י"ג ה"ט) שכתב - הזרוע כלאים בעציץ שאינו נקוב, אסור. זה כולל בין שבי המינים בעציץ אחד, ובין שמין אחד בעציץ ומין אחד בארץ, ובין מין אחד בעציץ זה ומין אחד בעציץ שאצלו. והזרוע ירק בעציץ, כל שהן גבוהים טפח ומרוחקין זה מזה טפח, מותר דה"ל כב' ערוגות

ולענין ספקות בדברים אסורים דרבנן שיש להם עיקר מה"ת, מצנינו לענין תרומת חלת אר"י שעיקרה מה"ת כמ"ש **הב"ח** (סי' קבא אות א). וכן משמע להלדיא **בש"ד** (יו"ד סי' שכב סי' ק) ואעפ"י **כתב הש"ד** (יו"ד סי' שכב סי' ק) דזולנין בספקו לקולא. ולפי"ז י"ל דאף אם נימא דשביעית בזה"י יש לה עיקר מה"ת מ"מ ספקו לקולא. ובאמת י"ל דתרומה וה"ה שביעית אין להם עיקר מה"ת, וזה ע"פ משי"כ **הרשב"א** (תוה"א ב"ד ש"ד לו.) לפי גרסת **הב"י** יו"ד סי' קכ"א, דכלי חרס הבלוע מתרומה, ניתן להכשירו ע"י הגעלה ג"פ, כי הוא איסור דרבנן שאין לו עיקר מה"ת. וכן דעת **המהרש"ל והרד"ש** (אות ה.) ולפי"ז י"ל דה"ה שביעית, וכן דעת **הפא"ש הנ"ל**. וכן הוא **מהחזו"א** שלא דחה דבריו לעיל מטעם זה. וכן מצאתי **בשד"ח** (פאה"ש מע"א כלל קכד סי' יא). וכן פסק **הגרשז"א זצ"ל** (מעד"א שביעית סי' יב אות יד).

ז. עציץ נקוב / שאינו נקוב כבית

תנן **בדמאי** (פ"ה מ"י) עציץ נקוב הרי זה כארץ, תרם מהארץ על עציץ נקוב מעציץ נקוב על הארץ תרומתו תרומה, משאינו נקוב על הנקוב תרומה ויחזור ויתרום מן הנקוב על שאינו נקוב תרומה ולא תאכל עד שיוציא עליה תרומתו ומעשרות, ע"כ. וכן פסק **הרמב"ם** (תרומות פ"ה ה"טו). ומבואר דעציץ שאינו נקוב אינו בכלל ארץ אלא שהחמירו עליו מדרבנן דחשיב תרומה וחזור ומפריש. ובענין שמיטה ע"י **בחזו"א** (רס"י וכו' רס"י כו סי' ד) שכת' דלא מצנינו שגזרו בעציץ שאינו נקוב, ואע"ג דלענין מעשר איכא איסור דרבנן אין ללמוד שביעית ממעשר דאפשר דהקילו חכמים משום חיי נפש [ודלא **בהרדב"ז** (פ"א ה"י) שנקט דאינו נקוב אסור מדרבנן אף לענין שביעית, אבל אין לנו מקור לזה בגמ', והיכי שהעציץ בבית את"ל דזורע בבית דרבנן, י"ל בעציץ שאינו נקוב לא גזרו כיון דגם בזרע אינו אלא דרבנן, ואחרי שכבר הורה זקן הפאה"ש אף בזרע בבית המיקב בעציץ שאינו נקוב בבית יש לו על מה לסמוך, ע"כ. וכן פסק **במנח"ש** (סי' נא אות ה.) ועי"ש (סי' מ) שנקט דאיסור עבודה בעציץ נקוב אינו אלא מדרבנן.

ואע"פ שהחזו"א בסימן כ"ו (סי' כד) מסיק שאין לנו כח למחות במקילין, ומשמע שאין זה היתר לכתחלה, מ"מ במכתב **לבעל האחיזה** (קובץ מוריה אלול תשל"ט) התיר בזה. **ובתשובות והנהגות** (ת"ד סי' רנח) הביא **שהחזו"א** התיר לשתול בעציץ שאינו נקוב בבית מכיון שספק דרבנן להקל, ואף ששמענו שלאחר מכן לא הסיכיל להקל לכתחילה, היינו מהיות טוב שיש מספיק משל עו"מ, אבל מעולם לא שניה דעתו בעיקר הדין דיש לסמוך להקל. ועי' **שולחן חיים** (סי' תיט) שמדקדק **מהמהרי"ל דיסקין** (סדר שביעית ובתשובותיו סי' כו) שמתמיר בבית. וא"כ אף **שבתורת הארץ** (פ"ו אות כה) פסקף בזה, פשיטא שלעת הצורך יש לנו להורות להקל. ועי' **בדרך אמונה** (פ"א סי' קנ). ועי' עוד **במנח"ש** (תנ" סי' קכב וסי' קנח) שבכל אופן אין איסור ספיחין בגדל בעציץ שאינו נקוב. ועי' **ביוקצין** (פ"ח מ"י) דאמרו כמה הוא שיעורו של נקב כדי שיצא בו שרש טטן. **והרמב"ם** בחל' תרומות (פ"ה ה"י) כת' כדי שרש קטן (הוא פחות מבית). וכת' **החזו"א** (שביעית רס"י כב) דאין אנו בקיאין בשיעור זה וע"כ נעשו רק כפי הוצאת משקין בריוח. ודעת **הגר"ש זצ"ל** (דרי"א שמיטה פ"א צח"ל אות קז) שאם הנקב יותר ממילימטר חשיב כנקוב. ועי' **במנח"י** (ת"ח סי' צב). ועי' עוד **בחזו"א** (שביעית סי' כב סי' א), **במנח"ש** (סי' מא אות ב) ו**בשבט הלוי** (ת"ו סי' קסז) בענין עציץ על מקום מרוצף.

ה. גדר בית

ויש לדון מה בכלל בית דמקילנן לעשות מלאכות בעציץ שאינו נקוב. ולכאורה יש לומר דכל מקום המשמש לדוירים אינו בכלל שדה אלא בכלל בית ואין בה משום מלאכה בשמיטה, כי התורה לא אסרה אלא מלאכת השדה. ועי' **בפאת השלחן** שם דשדה היינו בגילוי ולא בבית. **והחזו"א** (סי' כ סס"א ד"ה וגדר) כתב דלענין זה א"צ בית שחייב במזוזה, והדעת נוטה דהעיקר תלוי בכיסוי, ואולי צריך מחיצות י' טפחים, ע"כ. ומבואר דאין הפטור דוקא מטעם שהוא מקום דויר, אלא כל שהוא מקורה אינו בכלל שדה.

[ועי"ש (ד"ה ואף) דאמת אחל לפי שעה אין זה מבטל כלל שם שדה].

ט. הבית מטיב לגידול העציצים או הזרעים

ועי' **בחזו"א** (שם סי' ק ד"ה והזרע) שמחלק דהיכן שהגג עשוי להיטיב הגידול, אין כאן פטור משום בית, אבל נוטע בבית שאינו עשוי להיטיב לגידול, אלא הצמחים הם במצב בלתי טוב ורצוי שנשלל מהם תועלת הגשמים והטללים והאוויר קריו השמש, והבית להם לרושץ, איכא פטור הנ"ל בשביעית אינו נוהג בו, ע"כ. ומבואר דעיקר הפטור של "בית" כי הוא מקום בלתי טוב לצמחים. ולפי"ז י"ל שבהחמוט שהקרייו הוא טוב ורצוי לצמחים לא שייך פטור זה. וכן דעת **הגר"ש זצ"ל** (משפטי ארץ שביעית עמ' 255) כי בתקופת החורף שהחממה מיטיבה עם הצמחים אין מקום להקל. אך בתקופת הקיץ שדרך החקלאים להסיר הגג והוא אינו מסיר משום דיני שביעית, בזה יש מקום להקל. ודעת **הגרשז"א זצ"ל** (שם עמ' 254) דכיון ששביעית בזה"י דרבנן יש להקל בעציץ שאינו נקוב בחממות אף במלאכה גמורה כזריעה וקצירה, וכן אין לפירות הגדלים שם קדושת קד"ש. והכרעת **הקובץ תשובות** (ת"א סי' רלב) דאפי' הנוף נוטה מחוץ לעציץ שרי (במקום שיש להקל תוך הבית), ואכמ"ל.

אלא דלכאורה צ"ע דאין הפרוסקים נקטו להקל לענין עציצים שאין נקובים תוך הבית ללא חילוק, והרי פעמים שהבית מיטיב לעציץ, דהא יש סוגים שדוקא גודלים במקום מקורה, וא"כ צ"ע אמאי סתמו לגמרי להתיר.

ואפשר לומר דלעולם הפטור של הבית הוא מפני שהוא מקום דוירים ואינו בכלל שדה, וע"כ בכה"ג אף שמיטיב לצמח אין בו משום דיני שביעית (ומה"ט הקילו החזו"א והגר"ש זצ"ל לגמרי). אלא **דהחזו"א** הוסיף דאף במקום שאינו מקום דוירים שייך פטור זה והיינו במקום מקורה שאינו מיטיב לצמחים. וכן מוכח מהכס"מ המובא לקמן שנקט דאפי' חצר בכלל בית לענין זה אע"פ שהוא ודאי מיטיב לצמחים, ואף החולקים י"ל שידוד במקום דוירים גמור דלא דמי לשדה כלל. ולפי"ז יש מקום לדון בענין חממות שאינן מועילות לגידול עצמו, אלא נועדו רק להגן עליו מחרקים (כגון בחממות חסלט) דחשיב בית.

י. חצר לא מקורה

ולפי **החזו"א** הנ"ל י"ל דחצר אינה בכלל בית ונוהג בה דיני שביעית. אלא **שהרמב"ם** (מעשר שם) פסק דאילו הנטוע בבית פטור ממעשר מדאו', אלא שהוא חייב במעשרות מדבריהם, שהרי תאנה העומדת בחצר חייב לעשר פירותיה אם אספן כאחת, ע"כ. אולם **הראב"ד** (שם) דחה דבריו דאין בכה"ג משום איסור דרבנן, וראייתו מחצר אינה כלום דחצר שנטעה או שזרעה היינו שדה, ע"כ. ויישב **הרדב"ז** (שם) דאין הכי נמי אם נטעה או זרעה כולה או רובה לכתחילה ביטל אותה מתורת חצר והרי היא כשדה, אבל תאנה העומדת בחצר לאו שדה היא שחרי לא יצאת מתורת חצר אלא כבית היא חשובה. ובדרך זה כתב **הכס"מ** (שם).

ומבואר דעציץ בתוך החצר וכן אדניות שתחת כיפת השמים כנמצא בבית דמי. ודלא **כחחזו"א הנ"ל**, אלא דלשיטתו אזיל במעשרות (סי' ז סי' ק) שפירש הוכחת הרמב"ם מהא דחצר באופן אחר, עי"ש. ולפי"ז אין מקום להקל בחצר.

יא. להכניס עציץ לתוך הבית להפקיע ממנו דיני שביעית

אלא דתנן **בשביעית** (פ"ב מ"ד) "עושין להם בתים ומשקין אותן עד ראש השנה". ודייקו **בע"ז** (ג.) "עד ר"ה אין, בשביעית לא". ועי' **בירושלמי** (שם) דהיינו תלל להצין גלד מחותנו. וצ"ע אמאי לא פשט הירושלמי המובא לעיל מהכא דשביעית נוהגת אף בבית. ולכאורה יש ליישב דעד כאן לא הסתפק הירושלמי לפטור עבודה בתוך הבית דוקא כשתחילה הנטיעה היתה בתוך הבית, אבל כל שנטע תחילה בשדה שוב אינו יוצא ידי איסורו ע"י שיבנה עליו בית. וכן משמע מלשון **הירושלמי** (שם) שאמרו "אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה ופטור מן המעשרות" ומשמע דדוקא בכה"ג פטור. ושו"מ שכן כתב **הגרצ"פ פריק זצ"ל** (כרם ציון ח"י עמ' כו ד"ה ובתא) בשם **שבת הארץ**. אלא שדחה דבריו והוכיח מהירושלמי במעשרות משעשה שמסכך על האילן פקע איסור ומבואר דעציץ בתוך החצר וכן אדניות שתחת כיפת השמים כנמצא בבית דמי. ודלא **כחחזו"א הנ"ל**, אלא דלשיטתו אזיל משא"כ בהא דירושלמי שאין הבית מיטיב להם. ולפי"ז מותר להכניס עציץ מחוץ לבית לתוך הבית להפקיעו מדיני שביעית ולהשקותו, אלא דזה בתנאי שאין עושה כן ע"מ לחזור ולהוציא, דאל"ה אסור כמבואר **בחזו"א** (סי' כ סס"ק א). ועי' **בתשובות והנהגות** (שם). וועוי' **בהר צבי** (שם) דס"ל דהוצאת עציץ אפילו נקוב למקום שאינו מקורה אינה אסורה כשאין כוונתו להשביע עי"ז הצמחים שבעציץ. ובדרך זה נקט **הגרשז"א זצ"ל** (הלכות שדה) כשניכר שאין כוונתו לצורך היניקה.

יב. להכניס נבטים (גידולי מים)

ולענין גידולי מים (הידרופוניקה) נח' בו הפוסקים אם אסורים בשביעית, יעוי' **בנחפה בכסף** (יו"ד סי' ה) שמתיר בכה"ג כי אין זה עבודה קרקע. וכן דעת **הספר השמיטה** (טקונוסיקף ח"ב פ"א אות ב). אולם **המהרי"ל דיסקין** (סי' כו אות א) ו**ההר צבי** (זרעים שם), מחמירים בזה. ונראה דתוך בית יש להקל בזה לכתחלה. ושו"מ שכן מוטו משמיה **דהחזו"א** (ישא יוסף ח"א סי' צד).

מסקנא דדינא

דדא הלכות שמיטה נוהגות וכן בגידולים שבעציצים, בין נקובים בין שאינם נקובים, אלא שיש בזה חילוקי דינים וכמו שיתבאר. **בי' עציץ** הנמצא בתוך בית או תחת מקום מקורה שאינו בא להיטיב על הצמחים, אם העציץ אינו נקוב (דהיינו שאין בו נקב בקוטר של מילימטר אחד והוא מונח במקום שאינו חוצץ בפניקה), מותר לטפ' בו כדרכו בכל השנה, והמיקל אף בעשית מלאכות גמורות כזריעה וכו' יש לו על מי לסמוך (ויש מקילים אפי' אם הענפים בולטים מחוץ לעציץ) ובגידולי מים כגון נבטים וכדו' יש להקל טפי. ג' עציץ הנמצא בחצר, במרפסת, על אדן החלון מבחוץ ובכל מקום שאינו מקורה דינו כקרקע אף אם העציץ אינו נקוב, ומותר לעשות בו והמלאכות שאינן גמורות כהשקיה לצורך מניעת הפסד הצמח בלבד. ד' מותר לתת דבר המפסיק בין העציץ לקרקע כדי שיהיה מעתה עציץ שאינו נקוב, אבל אין להסיר דבר המפסיק ע"מ להפכו מאינו נקוב לנקוב (אא"כ אין כוונתו לתועלת הצמחים).

וביניהם תלם עומק טפח דמור, מיהו אי גבהו יותר מטפח צריך שיהא ביניהם לא פחות ממדת גבהו, ודוקא בארכן ו' טפחים אבל בפחות מו' טפחים אין ערוגה נותרת בתלם, ואם ביניהם טפח ומחצה שרי בכל ענין וכו'. ובכל זה אין נפקותא בין עציץ נקוב לאינו נקוב. ואם הם זרועים זרעים צריך להרחיק בין עציץ ועציץ י' אמות וחומש, כללו של דבר דחשבינן את העציץ כתל עפר בשדה, ואם גבוהים י"ט וביניהם ד"ט אין בהם כלאים משום צד דהוי כמחיצה י"ט ביניהם. עכ"ל.

ומבואר דס"ל דאף בב' עציצים שאינם נקובים המונחים זה לצד זה בעי הרחקה.

אולם בשו"ת **שבט הלוי** (ת"ו סי' קס"ו) הביא דברי הגמ' במנחות ע: דאסור מדרבנן לזרוע כלאים בעציץ שאינו נקוב ולוקה ע"ז מכת מרדות, וכן הוא ברמב"ם פ"א מהל' כלאים ה"ב. וכתב ע"ז - והנה כל מעיין ישר יראה דהש"ס ורמב"ם מדברים מזורע הב' מינים בעציץ אחד, וגזרו זורע כלאים בעציץ שא"נ אטו עציץ נקוב, אבל בזרע ב' מינים כל אחד בעציץ מיוחד זה על יד זה, לא מבעיא בעציץ שאינו נקוב דמותר, אלא גם בעציץ נקוב אין לאסור וזה עצמו שאין אדמה ביניהם ועומדים כ"א בפני עצמו אין לך היכר כלאים גדול מזה.

אין הדר הביא דברי החזו"א דאסר בזה, וכתב על דבריו - ולולי דה"ק לא יראה כן, דשיטתו כנראה נובעת ממש"כ הגאון שם כללו של דבר דחשבינן את עציץ כיונק מן הארץ במקום שהוא עומד, אבל לא חשבינן העפר שבתוך העציץ כתל עפר בלי מחיצות העציץ, אלא כעפר שנתון בתוך הכלי, אלא שבנקוב יונק מלמטה, ובאינו נקוב גורין אטו נקוב, וא"כ כיון שאין אדמה מפסקת מלמעלה כלל וניכר כל הכלי היטב בפני עצמו, מני"ל לחדש חומרא זו שאינה כלל במשמעות הש"ס דמנחות, ולא במשמעות לשון הרמב"ם כלל, וה' יאיר עיני עכ"ל. וחזר על דבריו אלו בח"ט סי' רמ"ד.

העולה לדינא - אף דבבר הנורע בבית יש להקפיד בכל דיני הרחקות השניים בהכלות כלאים, כל מין ומין כדינו. ואף אם זורע מין אחד בעציץ זה ומין אחר בעציץ אחר, יש להזהר בדיני הרחקות של כלאים, ואפי' אם שני העציצים אינם נקובים.

נכתב ע"י

הרה"ג שמעון פלולי שליט"א

מו"ץ הקהילה החרדית מעלה אדומים

פניני מוסר

עניני שבת קודש

תפילת ערבית (ג)

ענין אמירת "ויכולו" - "וגודל מעלת אמירת פרשת ויכולו בתפילה זו דערבית, הובא בגמרא הקדושה, וזה לשון הגמרא (שבת ק"ט.): "אמר רב ואיתימא רבי יהושע בן לוי, אפילו יחיד המתפלל ואומר ויכולו מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית, שאמר "ויכולו" אל תקרי ויכולו אלא ויכלו", פרוש הקדוש ברוך הוא והוא.

ועוד שם בגמרא "כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכלו, שני מלאכי השרת מניחין ידיהם על ראשו ואומרים וסר עוונך וחטאתך תכופר". (יטו"ש ח"ה, ד)

- "ויעל זה יכניס בלבו שמחה גדולה ועצומה עד מאד על גודל אלקותו, יתברך שמו ויתעלה, ושזכה להיות בחלקו וגורלו הקדוש לעבדו בכל מצוותיו ולהשיגו קצת על ידי לימוד תורתו הקדושה, וגם על ידי בחינתו חכמתו הנפלאה והנשגבה לאין קץ ותכלית בברואיו, אזי המקריב אותו במחשבתו, לו ייחשב כאילו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית, וסר עוונו וחטאתו תכופר, כנוכר בגמרא הנ"ל." (שם)

נערך על ידי מח"ם "עבודת שבת קודש"

ניתן להאזין לשיעורי הלכה מבועמח"ם שמעתא עמיקתא שליט"א בקול הלשון – טל': 6761* יש להקיש 3–3–1 שלווחה 65

הגליון נתרם כעילום שם להצלתחת התורם ומשפחתו

© שמעתא עמיקתא – לקבלת הגליון מדי שבוע בדוא"ל, ניתן לשלוח בקשה לכתובת: amikta@amikta.co.il או amikta571@gmail.com